

UNA
BREU
HISTÒRIA
DE LA
IGUALTAT

THOMAS
PIKETTY

edicions

62

Thomas Piketty

Una breu història de la igualtat

Traducció d'Imma Estany Morros

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *Une brève histoire de l'égalité*

© Éditions du Seuil, 2021

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com); 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

Primera edició: novembre del 2021

© de la traducció: Imma Estany Morros, 2021

Amb la col·laboració del Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.,
Diagonal, 662-664 - 08034 Barcelona
www.edicions62.cat
info@grup62.com

Fotocomposició: AuraDigit

DIPÒSIT LEGAL: B. 16.618-2021
ISBN: 978-84-297-7984-4

I

L'AVENÇ CAP A LA IGUALTAT: PRIMERS ELEMENTS DE REFERÈNCIA

Entrem al viu del tema. El progrés humà existeix, l'avenç cap a la igualtat és un combat que es pot guanyar, però és un combat incert, un procés social i polític fràgil, sempre en curs i sempre qüestionat. Començaré recordant els progressos històrics acomplerts en termes d'educació i de sanitat, abans d'examinar les qüestions altament polítiques plantejades per l'elecció dels indicadors socioeconòmics. A continuació, en el proper capítol, examinarem alguns primers elements i ordres de magnitud pel que fa a la lenta desconcentració del poder, la propietat i les rendes.

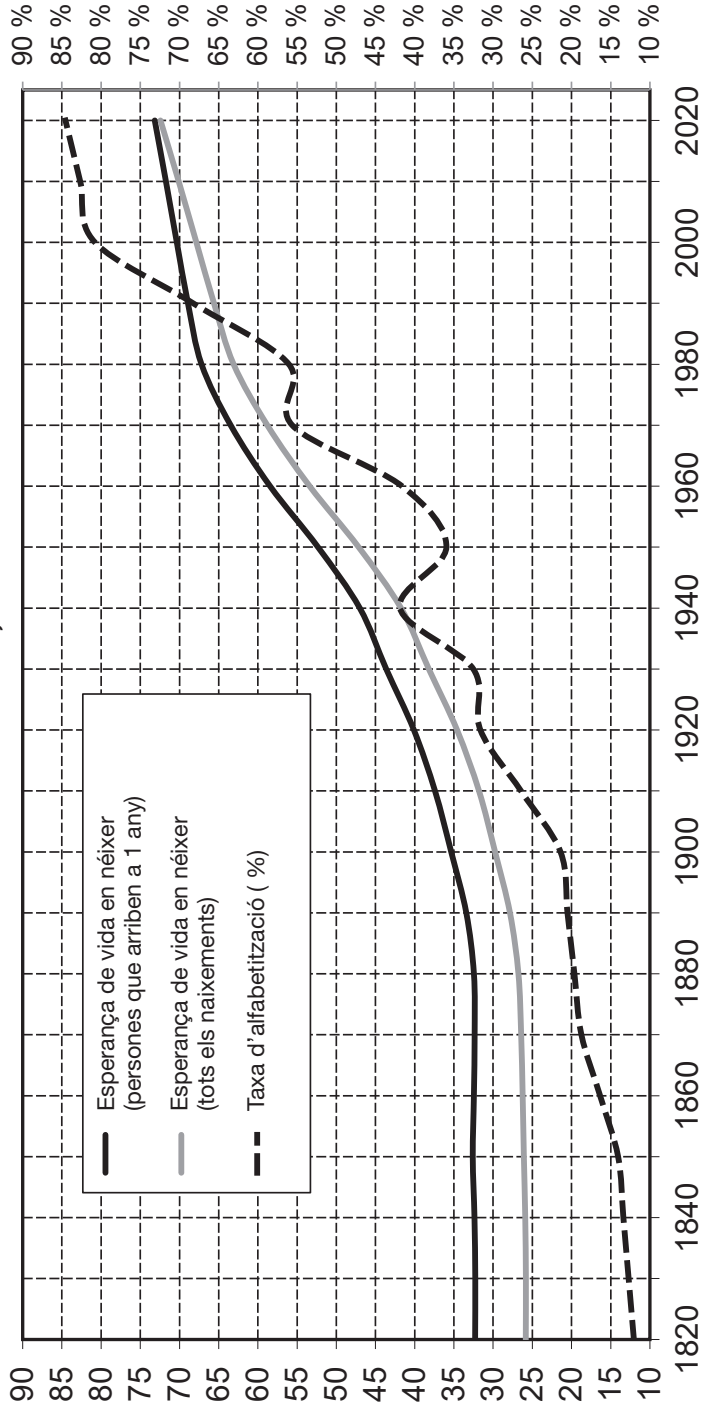
EL PROGRÉS HUMÀ: EDUCACIÓ I SANITAT PER A TOTHOM

El progrés humà és innegable: per convèncer-se'n només cal observar l'evolució de la sanitat i de l'educació al món d'ençà del 1820 (vegeu el gràfic 1). Les dades disponibles són imperfectes, però la tendència és indubtable. L'esperança de vida en el moment del naixement ha passat d'uns 26 anys al món de mitjana el 1820 a 72 anys el 2020.

Al començament del segle XIX, la mortalitat infantil afectava aproximadament el 20 % dels nadons del món durant el primer any de vida, enfront de menys de l'1 % avui dia. Si ens concentrem en les persones que arriben a l'edat d'un any, l'esperança de vida en el moment de néixer ha passat d'uns 32 anys el 1820 a 73 el 2020. Fa dos segles, tan sols una petita minoria de la població podia esperar arribar als 50 o als 60 anys; avui, aquest privilegi ha esdevingut la norma.

Actualment la humanitat gaudeix de més bona salut que mai; també té més accés a l'educació i a la cultura del que havia tingut mai fins ara. Les informacions aplegades en múltiples recerques i censos permeten calcular que a l'entrada del segle XIX amb prou feines un 10 % de la població mundial de més de 15 anys estava alfabetitzada, enfront de més del 85 % d'avui dia. També en això, uns indicadors més

Gràfic 1
Salut i educació al món, 1820-2020

Interpretació: l'esperança de vida en néixer (tots els naixements) ha passat d'aproximadament 26 anys de mitjana al món el 1820 a 72 anys el 2020. L'esperança de vida en néixer de les persones que arriben a 1 any d'edat ha passat de 32 anys a 73 anys (la mortalitat infantil abans d'1 any ha passat de prop del 20 % el 1820 a menys de l'1 % el 2020). La taxa d'alfabetització de la població mundial de 15 anys o més ha passat del 12 % al 85 %.

Fonts i sèries: vegeu <http://piketty.pse.ens.fr/egalite>

precisos confirmarien el diagnòstic. El nombre mitjà d'anys d'escolarització ha passat de tot just un any fa dos segles a més de vuit anys en el món actual, i a més de dotze anys en els països més avançats. El 1820, menys del 10 % de la població mundial accedia a l'escola primària; el 2020, més de la meitat de les joves generacions dels països rics van a la universitat; allò que des de sempre havia estat un privilegi de classe, com més va, més obert està a la majoria.

És veritat que aquest gran salt endavant no ha fet més que portar les desigualtats una mica més enllà. Les disparitats en l'accés a la formació i la salut bàsiques continuen sent molt grans entre el nord i el sud, i encara són considerables més o menys a tot arreu, però en uns nivells més avançats del sistema de salut o d'educació, per exemple en l'ensenyament superior. Ja veurem que això és un gran repte per al futur. Ara com ara, simplement voldria apuntar que aquest procés sempre té lloc de la mateixa manera: l'avenç cap a la igualtat sempre es produeix per fases successives. A mesura que l'accés a certs drets i béns fonamentals (com l'alfabetització o l'atenció mèdica elemental) es generalitza gradualment al conjunt de la població, sorgeixen noves desigualtats en un nivell més alt, les quals requereixen noves respostes. Igual com la recerca de la democràcia ideal, que no és altra cosa que l'avenç cap a la igualtat política, l'avenç cap a la igualtat en totes les seves formes (socials, econòmiques, educatives, culturals i polítiques) és un procés sempre en curs, que no s'acaba mai.

Ara mateix ja podem afirmar que el gruix dels progressos aconseguits en termes d'esperança de vida i d'alfabetització va tenir lloc en el decurs del segle xx, període de gran expansió de l'estat social i de l'impost progressiu, al terme de fortes batalles polítiques. En parlarem amb deteniment més endavant. Al segle xix, els pressupostos socials eren minsos, l'impost era regressiu i la progressió d'aquests indicadors era extremament lenta, o fins i tot insignificant. El progrés humà no és mai una evolució «natural», sinó que s'inscriu en processos històrics i en lluites socials específiques.

LA POBLACIÓ MUNDIAL I LA RENDA MITJANA: ELS LÍMITS DEL CREIXEMENT

Per fer-se una idea acurada de l'abast de les transformacions històriques en curs, també cal recordar que la població humana i la renda mitjana s'han multiplicat totes dues per més de deu d'ençà del

segle XVIII. La primera ha passat d'uns 600 milions d'habitants el 1700 a més de 7.500 milions el 2020, mentre que la segona, en la mesura que la podem avaluar a partir de les dades històriques imperfectes de què disposem sobre els salaris, les produccions i els preus, ha passat d'un poder adquisitiu mitjà (expressat en euros del 2020) inferior a 100 euros al mes i per habitant del planeta al segle XVIII a uns 1.000 euros al mes per habitant en aquest inici del segle XXI (vegeu el gràfic 2). Aquí cal advertir que l'augment històric de la renda mitjana no és realment significatiu fins a partir de l'últim terç del segle XIX i, sobretot, al llarg del segle XX. Segons les fonts disponibles, semblaria que l'evolució del poder adquisitiu al segle XVIII i durant la major part del segle XIX va ser insignificant, o fins i tot negativa (com ho indiquen, per exemple, els salaris agrícoles estudiats per Labrousse en el cas de la França anterior a la Revolució). Si ens fixem en la població mundial, el creixement és més regular en el transcurs dels tres últims segles, però també s'accelera al segle XX.

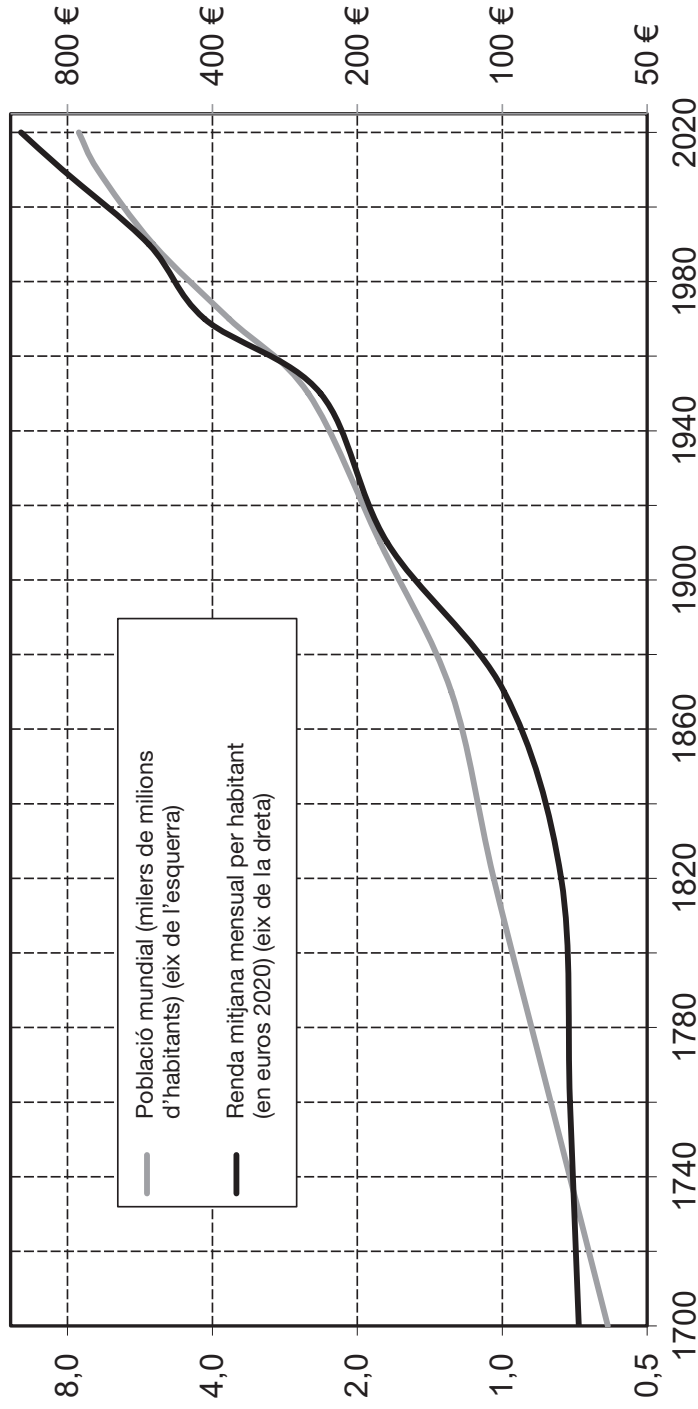
Podem parlar de progrés humà amb relació a aquestes dues multiplicacions per deu? La interpretació d'aquestes transformacions en realitat és enormement més complexa que en el cas de la salut i l'educació. El progrés espectacular de la població mundial sens dubte reflecteix unes millores reals de les condicions de vida individuals, en particular gràcies als avenços en l'agricultura i l'alimentació, els quals van permetre sortir dels cicles de superpoblació i d'escassetat. També és producte de la caiguda de la mortalitat infantil i del fet que un nombre creixent de pares han pogut créixer amb els fills en vida, cosa que ja és molt.

Malauradament, en l'esfera col·lectiva tot indica que un creixement exponencial de la població d'aquesta envergadura a llarg termini serà insostenible per al planeta. Si l'expansió demogràfica dels tres darrers segles es tornés a produir en el futur, se superaria la xifra de 70.000 milions d'humans l'any 2300, i de 7 bilions d'aquí al 3000, cosa que no sembla ni plausible ni desitjable. Igualment, convé d'assenyalar que aquesta multiplicació per deu de la població mundial entre el 1700 i el 2020 correspon a un creixement demogràfic mitjà de tan sols un 0,8 % anual, per bé que acumulat en el transcurs de més de 300 anys.²² Això ens recorda fins a quin punt la idea mateixa d'un creixement perpetu i unidimensional, prolongat indefinida-

22. Més precisament: $1,008^{300} = 10,9$.

Gràfic 2

Població i renda mitjana al món, 1700-2020

Interpretació: tant la població mundial com la renda mitjana per habitant s'han multiplicat per més de 10 entre el 1700 i el 2020:

la primera ha passat d'uns 600 milions d'habitants el 1700 a més de 7.000 milions el 2020; la segona, expressada en euros del 2020

i en paritat de poder adquisitiu, ha passat de ben just 80 € al mes per habitant del món el 1700 al voltant de 1.000 € al mes per habitant

el 2020. Això correspon, en tots dos casos, a un creixement mitjà d'entorn del 0,8 % anual acumulat al llarg de 320 anys.

Fonts i sèries: vegeu piketty.pse.ens.fr/egalite

ment durant milers i de milions d'anys, és completament absurda, i en cap cas no pot constituir un objectiu raonable de progrés humà. En el nostre context, i atès el descens de la natalitat que es registra, sembla que el creixement demogràfic està abocat a una forta davallada al llarg del segle XXI, que donaria pas a una possible estabilització de la població mundial en prop dels 11.000 milions d'humans d'ara fins a finals de segle; si més no, segons indiquen les previsions centrals de l'ONU, que de moment són molt incertes.

L'ELECCIÓ DELS INDICADORS SOCIOECONÒMICS: UNA QÜESTIÓ POLÍTICA

L'augment espectacular de la renda mitjana suscita uns problemes d'interpretació diferents, però que en part venen a ser el mateix. En termes abstractes, el fet que la renda mitjana hagi crescut evidentment es pot considerar com una evolució positiva, una tendència que d'altra banda és inseparable dels avenços en l'alimentació i en l'esperança de vida (totes s'han reforçat mútuament). Tanmateix, hem d'aclarir diversos punts. De manera general, l'elecció dels indicadors socioeconòmics és una qüestió eminentment política: no s'ha de sacralitzar cap indicador, i el caràcter dels indicadors emprats s'ha de situar al centre del debat públic i de la confrontació democràtica.

Pel que fa a indicadors com la renda, abans de res és essencial deixar de banda mitjanes i xifres globals i interessar-se per la distribució real de la riquesa entre classes socials, tant dins dels països com a escala mundial. Per exemple, la renda mitjana mundial segons les dades disponibles sens dubte puja a uns 1.000 euros al mes per habitant al començament dels anys 2020, però és de tot just 100-200 euros mensuals als països més pobres, mentre que supera els 3.000-4.000 euros al mes als països més rics. I dins de cada país, ja sigui pobre o ric, les desigualtats també hi són considerables. Abordarem àmpliament aquestes qüestions al llarg del llibre. Veurem, per exemple, que les desigualtats entre països s'han reduït des del període colonial, però que continuen sent extremament grans, cosa que en part reflecteix l'existència d'una organització encara molt jerarquizada i desigual del sistema econòmic mundial.²³

23. Vegeu en particular el capítol 9.

Així mateix, hem de relativitzar la idea que el poder adquisitiu s'ha multiplicat per deu d'ençà del segle XVIII (i, en realitat, des de finals del segle XIX). L'ordre de magnitud és eloqüent, i tradueix clarament la idea d'un increment quantitatiu enorme, un fet inqüestionable, però la veritat és que la xifra exacta no significa gran cosa. Pot tenir sentit comparar les rendes a fi de mesurar les desigualtats a l'interior d'una societat donada (pel fet que els diferents grups socials interactuen i mantenen relacions els uns amb els altres per mitjà dels intercanvis monetaris) o entre països en una època determinada (també perquè aquestes societats mantenen contactes econòmics entre elles, fet que, val a dir, s'ha convertit en el cas més freqüent a escala mundial des del segle XVIII), o bé per estudiar les evolucions del poder adquisitiu a escala d'uns quants anys, o unes quantes dècades. En canvi, aquest exercici perd tot el sentit quan volem estudiar progressions temporals tan gegantines com la que contemplem aquí.

Per copsar unes transformacions tan radicals de les formes de vida cap indicador unidimensional no és suficient. Val més adoptar un enfocament multidimensional, a fi de mesurar l'evolució de l'accés a uns béns concrets, com l'educació, la sanitat, l'alimentació, la roba, l'habitatge, el transport, la cultura, etc. En el nostre cas, segons si posem l'èmfasi en un tipus de bé o un altre (és a dir, des d'un punt de vista tècnic, segons la composició de la cistella de la compra que fem servir per calcular l'índex de preus), hauríem pogut calcular un poder adquisitiu mitjà multiplicat per dos o tres o bé per quinze o vint (i no per deu) entre el 1860 i el 2020.²⁴

PER UNA PLURALITAT D'INDICADORS SOCIALS I MEDIAMBIENTALS

Altrament, és crucial tenir en compte que el creixement general de la població, la producció i les rendes des del segle XVIII s'ha fet a costa d'una sobreexplotació dels recursos naturals del món, i ens hem de

24. Trobareu exemples concrets de l'augment del poder adquisitiu del salari mitjà expressat en quilos de pastanagues o de carn, en diaris, en perruqueria, en bicicletes o en lloguers d'habitatge a França, al llarg del segle XX a T. Piketty, *Les Hauts Revenus en France*, op. cit., p. 80-92, i a *El capital al segle XXI*, op. cit., p. 122-125. En resum: el poder adquisitiu expressat en béns manufacturats ha registrat un increment molt més fort que l'augment mitjà; el poder adquisitiu expressat en serveis ha crescut molt menys notablement que l'augment mitjà (o no ha pujat gens, en segons quins serveis) i el poder adquisitiu alimentari se situa aproximadament en la mitjana.

preguntar per la sostenibilitat d'aquest procés i pels dispositius institucionals que permeten reorientar-lo radicalment. També això exigeix l'establiment de tot un seguit d'indicadors que permetin als agents socials definir un concepte multidimensional i equilibrat del progrés econòmic, social i mediambiental. Per començar, tractant-se dels indicadors macroeconòmics, és molt més preferible emprar el concepte de «renda nacional» que no el de «producte interior brut» (PIB). Hi ha dues diferències essencials: la renda nacional és igual al producte interior brut (la suma dels béns i serveis produïts en un país al llarg d'un any) menys la depreciació del capital (és a dir, el desgast dels equipaments, màquines i immobles emprats en la producció, incloent-hi en principi el capital natural), més o menys la renda neta del capital i del treball percebuda o pagada a la resta del món (terme que pot ser positiu o negatiu segons la situació del país, però que per definició s'anul·la a escala mundial).²⁵

Prenguem un exemple. Un país que extreu 100.000 milions d'euros de petroli de sota terra genera un PIB addicional de 100.000 milions d'euros. En canvi, la renda nacional corresponent és zero, ja que l'estoc de capital natural s'ha reduït en la mateixa proporció. Si per afegiment optem per atribuir un valor negatiu corresponent al cost social de les emissions de diòxid de carboni produïdes per la combustió del petroli en qüestió (que, tal com ara sabem, contribuiran a l'escalfament del planeta i a fer infernal la vida a la Terra), cosa que hauríem de fer, però que no fem sempre, aleshores obtenim una renda nacional marcadament negativa.²⁶ Amb això és evident la impor-

25. Vegeu a T. Piketty, *El capital al segle XXI, op. cit.*, capítols 1 i 2. La renda nacional de vegades rep el nom de renda nacional neta (RNN), o producte nacional net (PNN). La depreciació del capital generalment representa si fa no fa el 15 % del PIB. L'any 2020, el PIB mundial se situava entorn de 100 bilions d'euros (en paritat de poder adquisitiu, és a dir, tenint en compte les diferències de preu entre països), i la renda mundial, en uns 85 bilions, per una població mundial de més de 7.500 milions d'habitants, d'aquí una renda mitjana de tot just 12.000 euros l'any (1.000 euros al mes).

26. Per exemple, si apliquem un valor mínim de 100 euros per tona als prop de 50.000 milions de tones d'emissions anuals equivalents de diòxid de carboni (unes 6,2 tones de mitjana per habitant del món), obtindríem un cost social anual de 5 bilions d'euros, és a dir, més o menys un 5 % del PIB mundial. Si prenguéssim un valor de diversos centenars d'euros per tona, xifra que probablement és

tància de l'elecció de l'indicador: una mateixa operació econòmica pot donar un PIB positiu o una renda nacional negativa. Aquest fet pot fer canviar radicalment l'avaluació col·lectiva que es fa d'una determinada decisió d'inversió o d'una altra a escala d'un país o d'una empresa.

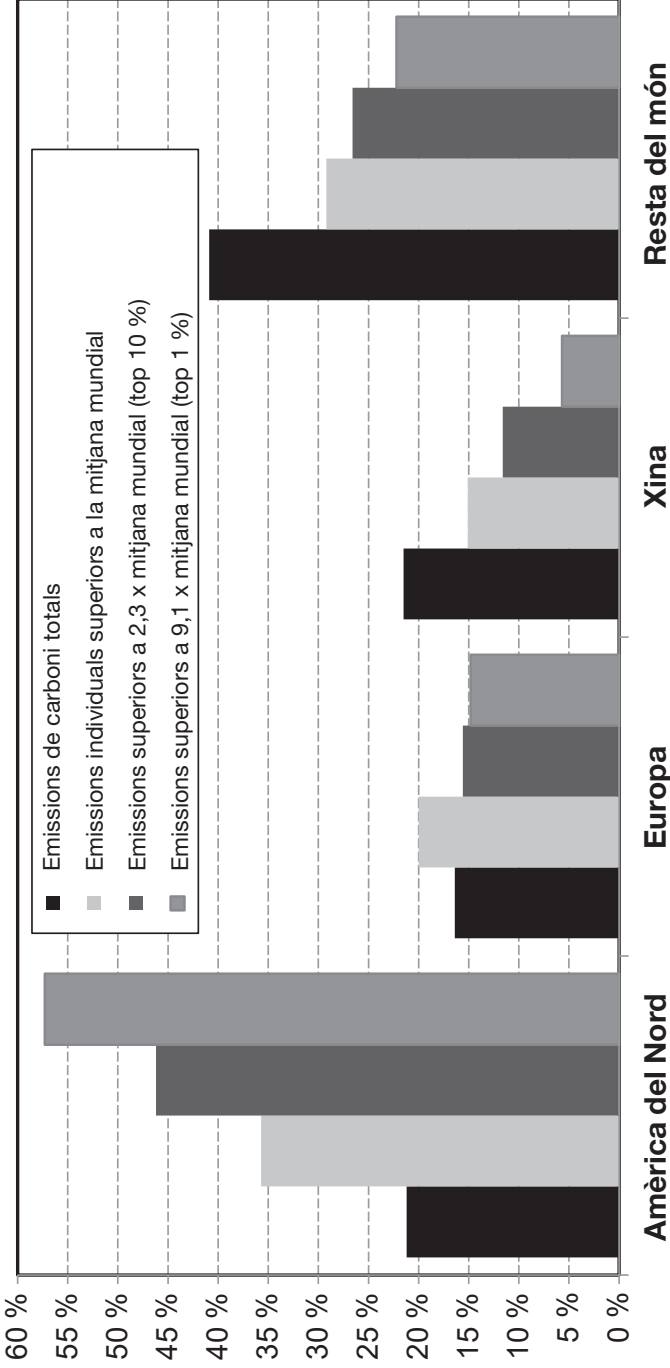
Així, és preferible interessar-se per la renda nacional (després de prendre en consideració el consum del capital natural i el cost social corresponent) i per la desigualtat en la seva distribució, en lloc de limitar-se al PIB i a unes determinades mitjanes, però no n'hi ha prou, amb això. De fet, independentment del valor monetari que atribuïm al cost social de les emissions de diòxid de carboni o a les altres «externalitats» (terme genèric amb el qual els economistes designen els efectes indesitjables de les activitats econòmiques, com l'escalfament climàtic, la contaminació de l'aire o els embussos), aquest tipus de comptabilitat monetària unidimensional no permet tenir en compte correctament els danys causats i els reptes que se'ns presenten. En alguns casos, aquest enfocament fins i tot pot fomentar la il·lusió que tot es pot compensar sempre amb diners, tan sols que trobem un «preu relatiu» suficient per potenciar el medi ambient, cosa que és una idea falsa i perillosa.²⁷ Per sortir d'aquest tipus de punt mort intel·lectual i polític, és essencial que ens dotem sobretot d'indicadors pròpiament mediambientals, per exemple, uns objectius explícits de temperatura que no s'hauria de superar, uns indicadors vinculants relatius a la biodiversitat, o fins i tot, uns objectius formulats en termes d'emissions de diòxid de carboni.

Igual com amb les rendes, és essencial que ens interessem per la distribució desigual de les emissions de carboni, tant des del punt de vista de les persones responsables de les emissions com de les que en patiran les conseqüències. Per exemple, durant el període del 2010-2018, constatem que l'1 % dels habitants del món que van emetre més carboni residien en prop del 60 % a Amèrica del Nord (vegeu el

indispensable per plantejar-se una política climàtica ambiciosa, això tindria un impacte enorme en el càlcul de la renda mundial i en la contribució dels diferents països al benestar col·lectiu.

27. Tècnicament, ningú no pot predir a un segle vista quin serà el «valor relatiu» del medi ambient, i els mercats i les seves onades especulatives, encara menys que ningú.

Gràfic 3
La distribució mundial de les emissions de diòxid de carboni, 2010-2018

Interpretació: la part d'Amèrica del Nord (els Estats Units i el Canadà) en les emissions totals de diòxid de carboni (directes i indirectes) és del 21 % de mitjana al 2010-2018; passa a un 36 % de les emissions individuals superiors a la mitjana mundial (6,2 t de CO₂ anuals), un 46 % de les emissions superiors a 2,3 vegades la mitjana mundial (és a dir, el 10 % màxim de les emissions individuals mundials, responsables del 45 % de les emissions totals, enfront del 13 % per part del 50 % que emet menys carboni), i un 57 % de les emissions superiors a 9,1 vegades la mitjana (és a dir, l'1 % màxim de les emissions individuals mundials, responsables del 14 % de les emissions).

Fonts i sèries: vegeu piketivy.pse.ens.fr/egalite

gràfic 3), i que les seves emissions totals són més grans que les emissions conjuntes del 50 % dels habitants del món que n'emeten menys.²⁸ Ara bé, resulta que els segons viuen majoritàriament a l'Àfrica subsahariana i al sud de l'Àsia, i que seran els primers afectats per aquest escalfament. Aquest tipus d'indicadors podria tenir un paper més destacat en el futur a fi d'avaluar el respecte dels compromisos que adopten els països i a l'hora de definir uns mecanismes de compensació, així com per crear un sistema de targeta carboni individual, la qual sens dubte és una de les eines institucionals indispensables per fer front al canvi climàtic.

En termes més generals, és difícil revisar l'organització del sistema econòmic, tant a escala mundial com en l'esfera nacional, si no disposem d'una base objectiva en forma d'indicadors d'aquest tipus.

NO HI HAURÀ UN DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

SI NO ES MESUREN LES DESIGUALTATS

Però compte: la solució no passa per centrar-se solament en indicadors purament mediambientals i privar-se totalment d'indicadors socioeconòmics relatius a les rendes. La raó és ben senzilla: els humans necessiten viure en harmonia amb la natura, però també necessiten tenir un habitatge, alimentar-se, vestir-se i accedir a la cultura. I sobretot, necessiten justícia. Ara bé, si som incapaços de mesurar les rendes, la desigualtat en la seva distribució i la seva evolució en el temps, llavors costa imaginar com es poden desenvolupar unes normes de justícia que permetin concentrar els esforços en els més rics i replantejar l'organització del sistema econòmic mundial d'una manera acceptable per als més modestos. Sense una acció decidida adreçada a reduir dràsticament les desigualtats socioeconòmiques, no hi haurà una solució a la crisi mediambiental i climàtica.²⁹ Per avançar en aquesta direcció, és indispensable combinar diferents indicadors, tant ambientals com econòmics, per exemple, d'una banda, establint

28. Vegeu L. Chancel, T. Piketty, «Carbon and Inequality: From Kyoto to Paris», wid.world, 2015. Vegeu també L. Chancel, «Global Carbon Inequality in the Long Run», wid.world, 2021.

29. Vegeu L. Chancel, *Insoutenables inégalités. Pour une justice sociale et environnementale*, Les Petits matins, 2017. Vegeu també E. Laurent, *Sortir de la croissance: mode d'emploi*, Les liens qui libèrent, 2019.

objectius d'emissions de diòxid de carboni o de biodiversitat a assolir, i d'altra banda, formulant objectius en termes de reducció de les desigualtats de renda, de distribució de la recaptació d'impostos i de les cotitzacions socials i les despeses públiques a fi de poder comparar entre ells diferents conjunts de polítiques públiques que permetin assolir els objectius mediambientals fixats.

Al mateix temps, així com en general és preferible interessar-se per la distribució de la renda entre classes socials i no tan sols per la renda mitjana, en alguns contextos és indispensable recórrer igualment a agregats macroeconòmics, com ara la renda nacional (i a falta d'això, el producte interior brut), per exemple, per reflectir el pes de les diferents categories d'impostos, o l'import dels pressupostos dedicats a l'educació, a la sanitat o al medi ambient en percentatge de renda nacional (o del producte interior brut). De fet, és el mètode menys dolent de què disposem per comparar de manera intel·ligible els imports en el temps i entre països, tal com intentaré demostrar en els capítols següents quan estudiem, per exemple, l'increment de la capacitat fiscal i militar dels estats europeus als segles XVIII i XIX, o el desenvolupament de l'estat social al segle XX. A primera vista, el fet de raonar «en percentatge de la renda nacional», o bé de comparar tots els imports citats amb la renda mitjana o amb el salari mitjà de cada època (que, de fet, és el mateix), sens dubte pot semblar abstracte i dissuadir molts ciutadans. Però si no superem aquest obstacle tècnic, ens exposem quasi inevitablement a possibles manipulacions.

Per exemple, els governs actuals (i les respectives oposicions) periòdicament anuncien plans d'inversió formulats en milers de milions d'euros (o de dòlars o iuans). Després d'examinar-los, sovint resulta que aquests plans es refereixen a deu o vint anys, i no a un any sol, i l'import anual recalculat correctament en realitat tan sols representa una fracció minúscula de la renda nacional, o fins i tot que el creixement contemplat és inferior a la taxa d'inflació o a la taxa de creixement prevista per al mateix període (de manera que la fantàstica inversió anunciada disminueix en proporció a la renda nacional, en lloc d'augmentar). L'ideal seria que els mitjans de comunicació s'ocupessin sistemàticament de convertir els imports anunciats a unes escales intel·ligibles. Però actualment ens trobem força lluny d'aquest ideal, i la millor manera d'atansar-nos-hi sens dubte és que un nombre creixent de ciutadans s'apropii d'aquesta pràctica per a ells mateixos i

presentin aquesta demanda als seus mitjans de comunicació preferits. L'elecció dels indicadors socioeconòmics és eminentment política: ens afecta a cada un de nosaltres, i no la podem deixar en mans alienes. Altrament, no ens haurem d'estranyar si els indicadors emprats reflecteixen unes prioritats diferents d'aquelles que ens interessin.

Ho repetirem ben clar: els indicadors socioeconòmics, igual que les sèries històriques presentades en aquesta obra i que totes les estadístiques en general, no són altra cosa que constructes imperfectes, provisionals i fràgils. No tenen com a objectiu determinar «la» veritat de les xifres ni la certesa dels «fets». Sempre hi ha diverses maneres legítimes de combinar els elements disponibles a fi d'aportar una intel·ligibilitat social, econòmica i històrica específica a una informació determinada. Els indicadors serveixen, abans que res, per desenvolupar un llenguatge que permeti establir uns ordres de magnitud i, sobretot, comparar de la manera més sensata possible unes situacions, uns moments històrics, unes èpoques i unes societats que sovint es consideren molt allunyades les unes de les altres, però que tanmateix pot ser útil posar en correlació, més enllà de les seves especificitats i excepcionalitats irreductibles. No ens podem limitar a dir que cada estadística és un constructe social: evidentment, això sempre és veritat, però no n'hi ha prou, ja que fer això suposa desistir. Emprat amb bon coneixement de causa, amb moderació i esperit crític, el llenguatge dels indicadors socioeconòmics és un complement indispensable per al llenguatge natural, tant per lluitar contra el nacionalisme intel·lectual com per defugir les manipulacions de les elits i construir un nou horitzó igualitari.

En darrer lloc, hem d'apuntar que més que fer servir una gran varietat d'indicadors, una solució alternativa podria consistir a sintetitzar-los en un indicador únic. Per exemple, l'índex de desenvolupament humà (IDH) elaborat per l'ONU combina dades sobre la salut, l'educació i la renda nacional per obtenir una classificació global dels països. L'ecòleg i economista Tim Jackson ha ideat un «indicador de progrés global» (GPI, Global Progress Indicator) que combina concretament dades mediambientals i dades referents a la renda nacional i la distribució d'aquesta renda.³⁰ Aquests treballs tenen el mèrit im-

30. Vegeu T. Jackson, *Prosperity without Growth. Foundations for the Economy of Tomorrow*, Routledge, 2017. Vegeu també J. Hickel, *Less is More. How Degrowth will Save the World*, Heinemann, 2020.

mens de mostrar fins a quin punt l'obsessió pel PIB no té gaire sentit: tan sols cal adoptar un indicador més equilibrat perquè les classificacions dels països i les evolucions en el temps canviïn profundament. Això no obstant, jo no crec que la millor solució sigui substituir el PIB per un altre indicador únic (encara que sigui més equilibrat). Per naturalesa, els indicadors que pretenen resumir una realitat multidimensional mitjançant un índex unidimensional, ho fan a costa d'una certa opacitat. Jo trobo que en general és preferible recórrer a tot un seguit d'indicadors que reflecteixin de manera explícita i transparent les emissions de diòxid de carboni i la seva distribució, les desigualtats en les rendes, la sanitat i l'educació, etcètera. Per les mateixes raons de transparència, desaconsello l'ús d'índexs sintètics que suposadament resumeixen el nivell de desigualtat d'una societat (com el coeficient de Gini o de Theil, que són relativament abstractes, a l'hora d'interpretar-los). A parer meu, és més adient fer servir uns conceptes més intuïtius, com la proporció de les rendes que correspon al 50 % més pobre o al 10 % més ric, la proporció de les emissions causades per l'1 % dels principals emissors, etc., que tothom pot entendre fàcilment.³¹

31. Els coeficients de Gini també estan disponibles a wid.world, però jo aconsello fer servir les sèries detallades per decils i centils, en les quals em centraré en aquesta obra.